

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Zieke ziekte

Bartels, K.

Citation

Bartels, K. (2003). Zieke ziekte. *Bestuurskundige Berichten*, 18(3), 5. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3211061>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3211061>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De rol van de media bij een crisis

Stel, er vindt een ramp plaats in een Leids studentenhuus. Wegens achterstallig onderhoud vliegt het huus in de brand wat resulteert in vele slachtoffers! Hoe reageren de media hierop? Of stel, de bliksem slaat in een goed onderhouden Leids studentenhuus in, met evenveel slachtoffers. Hoe stellen de media zich dan op? Allebei twee rampen met hetzelfde resultaat, maar het zal vanzelfsprekend zijn dat de media hier verschillend op reageren. Uiteraard gaan we hierbij uit van de gedachte dat de media niet alleen aan objectieve verslaggeving doet, maar ook actief op zoek gaan naar nieuws en zichzelf daardoor actoren maken in de crisisarena. De centrale vraag is: 'Wat is de rol van media bij een crisis. Op wat voor manier stellen de media zich op in een crisis en waarom?'

Het Crisis Onderzoeksteam (COT) geeft de volgende definitie van crisis: 'Een ernstige bedreiging van de basisstructuren of van de fundamentele waarden en normen van een sociaal systeem, welke bij een geringe beslistijd en bij een hoge mate van onzekerheid noopt tot het nemen van kritieke beslissingen.'

Crisissituaties kunnen als ideaaltypische mediagebeurtenissen worden gezien. Er gebeurt veel in een relatief kort tijdsbestek wat vaak als zeer nieuwswaardig beschouwd kan worden. Er kunnen twee perspectieven onderscheiden worden met betrekking tot de rol en functie van media in een crisis.

Ten eerste is er het 'Ordeperspectief', waarbij harmonie het uitgangspunt is. Crises zijn dramatische gebeurtenissen die moeten worden bestreden. Crises moeten zo snel mogelijk opgelost worden om de orde weer te herstellen. Bij een dergelijk perspectief zijn de media enkel verslaggevers en proberen zij door middel van informatievoorziening eventueel hun steentje bij te dragen aan het oplossen van de crisis. Eigenlijk kiezen ze hierbij vaak de kant van de autoriteiten.

Als voorbeeld van een gebruik van het ordeperspectief bij de media kan bijvoorbeeld de Bijlmerramp¹ van 4 oktober 1992 worden genomen. In het korte tijdsbestek na het neerstorten van het El Al vliegtuig deden de media wel

verslaggeving van de grootte van de ramp, maar stelden ze geen kritische vragen over de schuld aan de ramp, zoals wel gedaan wordt in het nu volgende tweede perspectief.

Het tweede perspectief, het 'Conflictperspectief', stelt niet perse het herstel als doel. In het conflictperspectief wordt juist gekeken of de crisis vermeden had kunnen worden. Achterliggende vragen, waarden en normen die de crisis veroorzaakten moeten aan de kaak worden gesteld. Crises kunnen worden gezien als mogelijkheden om verbeteringen in te voeren.

Twee recente voorbeelden waarbij de media in het conflictperspectief kunnen worden geplaatst zijn de brand in Het Hemeltje in Volendam en de Vuurwerkcramp in Enschede, die respectievelijk plaatsvonden met Nieuwjaar 2001 en op 13 mei 2000. In deze twee situaties waren de media zeer kritisch over het optreden, met name het (gebrek aan) optreden dat leidde tot het ontstaan van de crisis, van de verantwoordelijke autoriteiten en instanties.²

Waarom kunnen de media de ene keer in een ordeperspectief worden geplaatst en de andere keer in een conflictperspectief? Dat hangt van verschillende factoren af. Ten eerste kan waarschijnlijk als belangrijkste factor worden benoemd, de oorzaak van de ramp/crisis. Kan de oorzaak in meer of

mindere mate herleid worden naar een bepaalde instantie of persoon, dan gaan de journalisten al gauw 'graven'. Kan de ramp/crisis echter worden toegeschreven aan pech of toeval dan valt er voor de journalisten weinig te halen door middel van het conflictperspectief. Als een tweede factor kan het optreden van het zogeheten crisisteam worden aangewezen. Hoe wordt er naar buiten getreden door de autoriteiten die de crisis moeten oplossen? Met name de behulpzaamheid van de autoriteiten naar de media toe met betrekking tot informatievoorziening kan bepalen

de media een conflicterende houding aannemen. Overigens lijken mij de grootte van de ramp en de tijdsduur van de crisis ook belangrijk. Hoe groter de ramp en hoe langer de crisis voortduurt lijkt het ongepast, ook door de media,

"De media zijn tot een dubbelzijdig zwaard geworden."

om al de schuldvraag te gaan stellen. Vaak komt deze vraag ook pas aan de orde als de crisis al redelijk onder controle is.

De tendens van in welk perspectief media te plaatsen valt bij crisissituaties is toch dat de media vaker tot het conflictperspectief kunnen worden gerekend dan tot het ordeperspectief. De media lijken zich definitief onafhankelijk te hebben gemaakt van de overheid en ontwikkelen zich tot actoren waar in de crisisarena rekening mee moet worden gehouden. De steeds kritischer wordende media kunnen gezien worden als een dubbelzijdig zwaard: de kritische houding kan het oplossen van crisis belemmeren, maar ook inzichten opleveren tot het voorkomen van crisissen.

Jeroen van Nierop

Literatuur

Paul 't Hart/ COT, 'Crises in het nieuws: samenspel en tegenspel tussen media en overheid', Samson H.D. Tjeenk Willink, Alphen a/d Rijn, 1997

Noten

¹ Hiermee bedoel ik de Bijlmerramp op zichzelf, niet de gevolgen en de nasleep daarvan, waar een parlementaire enquête is over geweest. Overigens kan eventueel de stelling worden opgeworpen dat juist doordat de media koos voor het ordeperspectief tijdens de Bijlmerramp, en dus niet kritisch genoeg de autoriteiten volgden, de Bijlmerramp-enquête in 1999(!) noodzakelijk was.

² Overigens kan bij deze twee voorbeelden, waar de rol van de media geplaatst kan worden bij het conflictperspectief, worden opgemerkt dat het tot nu toe niet tot parlementaire enquêtes heeft geleid. Terwijl bij het eerdere voorbeeld van de Bijlmerramp, waar de media tot het ordeperspectief kan worden gerekend, dit wel het geval was.

Zieke ziekte

Het gaat nog steeds slecht met Nederland. De economie verkeert in een diep dal, de samenleving moet nodig heropgevoed worden aan de hand van waarden en normen, er zijn wachtlijsten, onveiligheid, moeilijk functionerend openbaar vervoer. Nederland is dus weer eens ziek. Of nog steeds, al sinds toenmalig premier Ruud Lubbers het in de jaren '80 zei. Zijn we dan echt allemaal ongeneeslijk onwel? Naar mijn mening is onze maatschappij helemaal zo beroerd nog niet en zijn we eerder ongezond dan ziek.

Het zit volgens mij vooral tussen de oren. Passend in de trend van de toenemende gang naar de 'praatdokter' over zaken als jeukende stiltevrees, schreeuwende praatangst of zelfs de verlatingsangst van je hond, praat men zichzelf als maatschappij een complex aan. We zijn in een dermate vergevorderd stadium van civilisatie dat het weer ongeciviliseerd wordt. Maar dat hebben we zelf niet helemaal door. Sterker nog, we zijn zo doordrongen van deze werkelijkheid dat we onze problemen niet langer als luxeproblemen zien, maar als ernstige kwesties.

"Zo worden we natuurlijk nooit beter"

Trekker voor deze gedachte is de steeds terugkerende reclamemet Paul van Vliet, die met een sterk gedramatiseerde stem melding maakt van de leefomstandigheden van kinderen in Bangladesh. Die soms wel veertien uur per dag moeten werken in fabrieken en niet eens naar school kunnen. En bij ons is men bezig het hardnekkige probleem van spijbelen met allerlei ingewikkelde financiële constructies aan te pakken. Onderwijs moet juist als een voorrecht ervaren worden, al weet ik uit de praktijk ook wel

dat het vaak erg frustrerend kan zijn.

Misschien is dat ook wel het fundamentele probleem, men raakt in zijn leven telkenmale gefrustreerd door het systeem en beschouwt het systeem daarom als slecht. Maar weinig mensen kennen echter de oorsprong van het systeem, hoe het in de loop van de tijd zo gegroeid is. Zelfs bij de overheid zelf is dit soms het geval. Denk maar eens aan de oorzaken voor de financiële malaise; omdat het zo goed ging, namen mensen een te hoge hypotheek. Met het overtollige geld kochten ze (IT-) aandelen. Toen die flopten bleek dat er een enorme luchtbel was ontstaan, die in één keer werd doorgeprikt; de beurs stortte in. Ik dacht dat ik wel eens eerder over een dergelijke situatie had gehoord. Eentje die een wereldwijde recessie tot gevolg had en zelfs een wereldoorlog in de hand werkte. Ik heb het natuurlijk over de krach in de V.S. in de jaren twintig. Ook toen kochten mensen steeds meer aandelen met geld dat ze eigenlijk niet hadden. Zowel burger als overheid heeft een dergelijke herhaling van historie blijkbaar niet aan zien komen. Onbegrijpelijk. En nu zitten we met de gebakken peren. En gaat het zo slecht met ons.

Zo slecht dat het feit en de bijwerkingen ervan dat ik nog maar drie keer per jaar op vakantie kan niet meer verklaard kunnen worden door m'n psychiater. En m'n cavia kan ook al niet meer naar z'n wekelijkse praatessie. Zo worden we natuurlijk nooit beter.

Koen Bartels

Wiltu hierop reageren? Stuur dan een bijdrage vo. ACHTERGROND of de volgende B.B.